

zaključuje Jurčičevo pot pod varstvom dobrohotnega urednika Janežiča. — Pričujoči IV. zvezek v celoti obsega dela od l. 1866—1868, to so Golida, Hei mestnega sodnika, Nemški valpet, Dva brata, Božidar Tirtelj, Kozlovska sodba v Višnji gori, Črta iz življenja političnega agitatorja, Sin kmetiškega cesarja in Sosedov sin. Izmed vseh se odlikuje Kozlovska sodba po svojem drastičnem humorju.

Prijateljeva izdaja Jurčiča trdi v podnaslovu, da je druga izdaja, kar ni točno. Če je bila Levčeva prva, je Grafenauerjeva druga; a celotna ni nobena teh dveh, zato naša izdaja nima zveze niti s prvo, niti z drugo, ampak je izdaja zase. Po svojem značaju je poljudno znanstveni tip salonske knjige, stopnja do prave znanstvene izdaje. Strogo znanstvenemu idealu se iz praktičnih razlogov to delo odpoveduje. Urednikovi uvodi prinašajo znanstveno gradivo, prirejeno za širše občinstvo; v njih gledamo pisateljev razvoj; nepodkovan bralec najde povrhu še estetsko pomoč za razumevanje in oceno vsakega dela posebej. Bolj literarno-zgodovinskega značaja je snov, ki jo prinaša urednik v opombah in jo razvojno lepo veže. Tako nam ta izdaja v marsičem nadomestuje cela poglavja naše nezadostne književne zgodovine. Iste mere se drži tekst. Nekateri jezikoslovne zastarelosti v besedah in skladnji so zabrisane: n. pr. v Sosedovem sinu: šivalnek — šivank; rekali so — so rekali; ali: Pozneje tri dobra leta je bilo vse prav (Jurčič Mladika 222) — dobra tri leta pozneje (Prijatelj: stran 414). Povsod izprememba besednega reda ni bila nujna, n. pr. Jurčič: Smrekar je bil vaje zgodaj vstajati (Mlad. 186): Prijatelj: Smrekar je bil vaje vstajati zgodaj (str. 370). V okviru take izdaje je urednikovo ravnanje s tekstom opravičljivo in skoraj nujno. Ti pisatelji so šola našega jezika in morajo biti njegovo zanesljivo merilo; pisateljeva osebnost pri tem ni okrnjena. Za znanstveno motrenje nam ostanejo še prvotiski, ki tudi niso akribistično avtentični, ker nimamo rokopisov. — Pri Sosedovem sinu je urednik opremil tekst še z režijskimi migljaji. V prvih štirih poglavjih je razprl ime osebe, ki ji je poglavje namenjeno: Smrekarjev Anton (I.), Brašnar (II.), Franca (III.), Štefan (IV.). Taka skrb za čitatelja je le prevelika dobrohotnost. Fr. Koblar.

Drja. Ivana Tavčarja zbrani spisi. V. zvezek. Uredil dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani, 1924. Izdala in založila Tiskovna zadruga. Strani 548 + XVII. — Izdajo Tavčarjevih zbranih spisov grade od strehe navzdol. Najprej sta izšli zadnji dve, najzrelejši deli; za njima smo dobili Izza kongresa. Da narobe zasnovano izdajanje urednikovo delo otežuje, je jasno, in ni mogoče drugače, kakor da je vsak zvezek zase popolna celota in ne del korpusa. Marsikak odstavek urednikovega uvoda bi spadal v pozneje izbrane starejše zvezke, ker se dotika Tavčarjevega pisateljskega bistva.

Zgodovina našega starejšega romantičnega romana bo po dobri in slabi strani odkazala najodličnejše mesto Ivanu Tavčarju. Ta mož, ki je v življenju enostavna krepka osebnost, je kot pisatelj hudomušno kompliciran pojav; da se ni s svojimi zadnjimi deli sam duhovno poveličal, bi mu literarna zgodovina po vsej pravici prisodila lehkomišelnost.

zapravljanje talentov. Tavčar je naš največji oblikovni talent, ki se vendar nikoli ni popolnoma posvetil umetnosti.

Izza kongresa je eno najmanj čistih in dozorelih njegovih del. Umetnik pomaga v njem meščanu, politiku in človeku Tavčarju. Cinik in čudovit kramljač, plastik z najbolj drastično domačo primero (smeh Židanove matere!), modrijan sedanosti s široko življenjsko izkušnjo, a še večjo nevšečnostjo nad starimi časi, tendenciozen snovatelj pobožno spolzkih zvez in nedosežen baročni obrazovatelj ljubezenske srčne tesnobe, domač besednik z blaglasno enklitično rabo zaimka (stara ta navada!) — grób in sladek, arhivalni zgodovinar in brezobziren anahronist, naklonjen staremu meščanskemu ponosu in osebno maščevalen (Urban Pintar kot štongrajtar). Nedosežni plastični so obrazi visokih oseb in ljudskih tipov, neodgovorno mahedrava je sestava romana; niti za celotno zvezo mu ni, rajši se na svojih prizorih široko zabava.

Nad vse pogrešamo pri Tavčarju tu in povsod umetniškega poslanstva, ki ve, kam hoče; ni ne romantik s tistim žarom ljubezni do davnine, ki jo narekuje bodisi tradicija bodisi osebno čuvstvanje — ni pa tudi stvaren oblikovatelj zanimive in zabavne snovi. Dr. Prijatelj podaja v uvodu zaokroženo genealogijo naših romantičnih struj; visoka romantika: Prešeren, romantični realizem: Jurčič, in realistični romantik: Tavčar. Dočim je pri prvih dveh v pojmu obsežena zavestna vsebina, si pri Tavčarju v hipu ne moremo biti na jasnem, ker se nam pri njem vse zdi slučajno, včasih celo nerazložljivo. Tako navadno pišejo visoki gospodje-amaterji, iz samega veselja do oblikovanja, komodno, po razpoloženju in hudomušnosti, ne meneč se idealno resnico; groteska jim dobro služi, vseh so jim bujne barve, zato se ob melkobi ne ogibajo tudi trdosrčnosti. Prav radi te lagodnosti je razumljivo, da isti Tavčar, ki vpleta svojo tendenco in prestavlja svoje osebe, boreč se sredi med njimi, obenem zadovoljno z viška gleda nanje, kot delo resnice in svoje človeške tvornosti, delo »človeške komedije«. Ta skrivnost združuje klasicizem in realizem v komplicirano telo realista, romantika in klasicista, glasnika meščanske kulture, ki ne ljubi tradicije, ampak je tudi v svojem statičnem slikanju vedno borben.

Urednik je to krepko zamišljeno, a povečini lehkomišelnost obdal z vso spretnostjo, da ga prav za prav literarno omogočajo le uvod in opombe. V uvodu je urednik čitatelju napisal široko razpravo o zgodovinskem romanu in njegovih zastopnikih; s tem nas pripelje v Tavčarjevo delo, ki ga označuje z »leposlovno kroniko«. V opombah je zgovoren kažipot po Ljubljani in njeni kongresni zgodovini; iztakne vse, kar more zanimati zlasti Ljubljančana. Literarno-zgodovinsko je dragocena monografija o Andreju Smoletu. Nazadnje kritično kroti brezobzirno pisateljevo licentio poetico, jo zgodovinsko popravlja in nam pokaže žive podobe njegovih pesniških postav. Tedaj bi lahko rekli, da je ta zvezek Tavčarjevih spisov napravil njihov urednik, in sicer zato, ker ga je vodila neposredna pot iz idealnega in harmoničnega VI. zvezka, dočim je bilo v Tavčarjevem razvoju narobe: skok iz podlistkarja v klasika. Fr. Koblar.